

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΠΕΡΙΕΡΓΑ

Εισαγωγή. Λαμαρτίνος και ὄχι Λαμαρτίν. — Ὁ Κάλβος χωρὶς χασμωδία. — Ὁ Ἀϊ-Βασίλης μὲ σιδερένια, ὄχι «μάτια», παρὰ «μάτια». — Στίχοι ἀπὸ δικὰ μας δημοτικὰ τραγούδια σὶὸ Δ' Ἀννούτσιου.

1.

Εἶχα πρὸ καιροῦ, κατὰ τὸ Δεκέβρη τοῦ 1931, ἀρχίσει σὲ μιὰ καθημερινὴ ἑφημερίδα νὰ γράφω κάτι σημειώματα μὲ τὸν τίτλο Φιλολογικά καὶ ἄλλα, καὶ μὲ τὴν ἐξῆς σύντομη εἰσαγωγή:

«Εἶδα τώρα τελευταῖα κ' ἐνοιῶσα τὴν ἀνάγκη νὰ σημειῶνω μερικὰ πράγματα, στοχασμούς μου καὶ ἀπορίες ἀκόμα, σὲ φιλολογικά καὶ ἄλλα θέματα. Ἡ πείρα τῆς ζωῆς καὶ ἡ πολυμορφία, 45 τόσα χρόνια, ἐργασίᾳ μου σὲ κλάδους ἀνόμοιους καὶ διαφορετικούς, ὄχι μόνο στὰ γράμματα, μοῦ δίνει νομίζω τὸ δικαίωμα νὰ διατυπῶνω τὴ γνώμη μου. Δὲν πρόκειται νὰ κάμω τὸν κριτικὸ. Ἄλλοι, ἀλλιῶς καὶ συστηματικά, εἶναι γιὰ τὸ δύσκολο αὐτὸ ἔργο μορφωμένοι. Ὑπάρχουν ὅμως σημεῖα σημαντικά στὴν Τέχνη καὶ στὴ Ζωὴ ποὺ τὰ βλέπουν οἱ τεχνίτες καὶ δὲν τὰ φαντάζονται οἱ κριτικοί — συχνὰ γίνεται καὶ τὸ ἀντίστροφο — καὶ πολλοὶ ἔχουν ἀπορίες, ὅπως ἔχω ἄπειρες κ' ἐγώ. Ἀφοῦ τὸ ἐπιτρέπει τὸ φιλόξενο ἀρχοντικὸ τῆς Πολιτείας, θὰ μπορούσα νὰ ἐκθέτω, ἀπλὰ καὶ λακωνικά — ἴσως δασκαλικά, πατὲ ὅμως δογματικά — ὅ,τι παρατηρῶ νὰ βάζω ἢ νὰ δέχωμαι ἐρωτήματα νὰπαντῶ εἴτε ὁ ἴδιος μὲ ὅσα ἔμαθα ἢ μαθαίνω ἀκόμα στὰ γράμματα, εἴτε νὰπαντοῦν ἄλλοι ἀρμοδιώτεροι.»

Ἀρχισα, γλήγορα ὅμως σταμάτησα τότε. Ἐπειτ' ἀπὸ τρία μου ἄρθρα, ὅπου χωρέσανε περίπου 15 τέτοια σημειώματα, εἶδα πῶς ἡ ἑφημερίδα, κυνηγώντας τὰ ἐπίκαιρα, ἔκανε καὶ τὴ σχετικὴ λογοκρισίᾳ στὰ φιλολογικά, δηλαδή στὴν ἔρευνα, γραμματικὴ καὶ πραγματολογικὴ, ἀπάνω σὲ λογοτεχνικά ἢ, ἂς τὰ ποῦμε, κριτικά κείμενα. Π. χ., γιὰ νὰ δείξω, μὲ πρόχειρα παραδείγματα, τὴ «γλωσσικὴ ἀναρχία ποὺ βασανίζει: ὄλους μας καὶ ... τὴν Ἀκαδημία», ἔλεγα μαζί μ' ἄλλα:

«Ἄλλος ἀκαδημαϊκός, ὁ κ. Α. Ἀνδρεάδης, γράφοντας μὲ τὴν καθαρῆς σου μιὰ μικρὴ μελέτη «Ὁ Λαμαρτίν στὸ Αἶξ», τὴν ἀρχίζει μὲ τὴ φράση: «Ὁ Ἀλφόνσος ὑτὲ Λαμαρτίν, ὁ Λαμαρτίνος ὅπως τὸν θέλει ἢ καθαρῆς σου νικη παράδοσις...» Καὶ ὅμως, «Λαμαρτίνος» γράφει στὸ δημοτικὸ τοῦ χαιρετισμοῦ ἑνα ποιη-

τῆς ἀκαδημαϊκός, ὁ Παλαμάς. «Λαμαρτίνος» θὰ πῆ καὶ ὁ λαός, ποὺ βάζει πάντα, ὅπως οἱ ἀρχαῖοι, τὴν ἑλληνικὴ κατάληξη σὲ κάθε ξενικὴ λέξη. Μόνο ἢ καθαρῆς σου θέλει νὰ πιθηκίξῃ τὴν ξενικὴ προφορά, χωρὶς νὰ προσέξῃ πῶς καὶ οἱ Γάλλοι ἀλλάζουσε τὴν κατάληξη σὲ ἑλα τὰ θάνατα ἑλληνικά ὀνόματα, π. χ. Socrate, Lycurgue, Alcibiade, ἄρα καὶ Andréade.»

Ὅλη αὐτὴ μου ἡ περικοπὴ κόπηκε στὴν Πολιτεία, — δὲν ἐξετάζω γιὰτί. Τὴν ξαναβάζω τώρα, καὶ συνεχίζω μὲ προβλήματα στενώτερα φιλολογικά καὶ τεχνικά, ὅπως τὰ βρίσκω σημειωμένα μ' ἐρωτηματικά στὸ περιθώριο, σὲ διάφορα ἔντυπα, νέα καὶ παλαιά, ἢ καὶ σὲ δικὰ μου χαρτιά ἢ καὶ σὲ ξένα γράμματα. Γιατί πλῆθος εἶναι καὶ ὀλοένα παρουσιάζονται νέοι sartores resarciendi στὴν Ἀρχαία καὶ συχνὲς οἱ ἀπορίες ποὺ οἱ δογματισμοὶ τοὺς δημιουργοῦνε.

2.

Ἴδου ἓνα τυπικὸ καὶ πρόσφατο παράδειγμα: Γράφοντας στὴ Νέα Ἐστία (τ. 154, σελ. 551) γιὰ γλωσσικά καὶ ἄλλα, ὁ ποιητής, κριτικὸς καὶ κύριος Π. Βλαστός, διώχνει ἀλύπητα τὸν Κάλβο ἀπὸ τὸν Παρνασσό. Γιὰ νὰ τὸν ἀποδείξῃ καὶ κακὸ στιχουργὸ ἀκόμα, φέρνει μάρτυρα «τὸ περίφημο

Τὸ κῆμα Ἴόνιον πρῶτον

μὲ τὴ διπλὴ χασμωδία καὶ τὴν ἀσυχῶρετη τὴν ἀσυνταξία του». Ὅσο γιὰ τὴν ἀσυνταξία, δὲν εἶναι δὲ καὶ τόσο ἀσυχῶρετη τὸ ἐπίθετο, ἔτσι βλαμμένο, μπορεῖ νὰ ξενίξῃ, ἔχει ὅμως τὴ χάρη του· ἅμα τὸ ἀπαγγέλλῃς, τὸ βάζεις, θέλοντας καὶ μὴ, μέσα σὲ κόμματα: «τὸ κῆμα, Ἴόνιον, πρῶτον ἐφίλησε τὸ σῶμα». Τέτοια ἔχει συχνὰ ὁ Κάλβος· εἶναι τὸ ὕφος του, ὁ τρόπος του: «τὰ νῶτα ἀκάμαντα τῶν ζεφύρων, τὰ βουνὰ σκιώδη», ὅπως ἔχει καὶ τὰ κανονικά. Κοντεύει νᾶχη κ: ὁ εὐκόλος Βαλαωρίτης παρόμοια: «Τὸ κῆμα ἀτάραχο — στὸ περιγιάλι — γλυκὰ ἐκοιμότανε — ὕπνο βαθύ». Βέβαια θὰ βρῆ ἀμέσως ὁ κ. Π. Β. πῶς αὐτὸ πάει καὶ πῶς ἐκεῖνα δὲν ταιριάζουσε· ζυγιάζοντας ὅμως μὲ τὴν ἴδια ζυγαριά, λέμε κανονικά: «τὸ Ἴόνιον κῆμα», «τὸ ἀτάραχο κῆμα». Ὅσο γιὰ τὴ «χασμωδία», χασμωδία δὲν ὑπάρχει: ὁ στίχος εἶναι δίμετρος λαμβδικὸς καταληκτικὸς (=ἐπτασύλλαβος) κανονικὰ τονισμένος μὲ τόνο σὲ κάθε του πόδα σωστό, μὲ διπλὴ, ὄχι «χασμωδία», παρὰ συνίξηση:

τὸ κῆ|μα Ἰό|νιον πρῶ|τον,

δπου, με γοργή ἀπαγγελία, στή συλλαβή 'Ιο — θάκουστέη κ' ἔνα ἐλαφρὸ ἰώτ (j): Γίονιον.

Τέτοια διπλή και τριδιπλή συνίζηση στὸν ἑπτασύλλαβο μεταχειρίζεται κωνονικά κι ὁ ἴδιος ὁ κ. Π. Β. στὰ ποιήματά του ('*Ἡ Ἀργώ*, Ὁξφόρδη, 1921), λ. χ.

Σελ. 19: στὸν κάβο και πού οὔτε ἄγαλμα...	Συνιζ,	2.
• 27: βασίλισσα εἶναι ἀκόμα...	•	2.
• 33: Ἐνυάλιους, τῆς Ἑλένης...	•	2.
• 49: και μᾶς μέσ' στὸ ἄγριο του αἵμα...	•	3.
• 108: βλέπω ἐκεῖ ἀπάνω Ὀδύσσειες...	•	4.
• 123: τὰ χεῖλια. Μὰ ὁ θεὸς λιόλευκη...	•	2.
• 161: μέσ' στὸ ἄχρονο και στὸ ἄχωρο	•	2.
και στὸ ὑπερήλιο χάος.	•	2.

Ὅσοσο μέσα στους τόσο καλοδεμένους στίχους του ξαφνίζεσαι μετὴ χασμωδία στὸ ἡμιστίχιο:

Σελ. 15: τῆς θύμησος, ὦ Ἀττική! —

δπου θὰ χωρούσανε και μιὰ και δυὸ ἀκόμα συλλαβές, σὰ νὰ λέγαμε:

τῆς θύμησός μου, ὦ γῆ Ἀττική!

3.

Τὸ ἰώτ στή νεοελληνική μας τὴν προφορὰ μου θυμίζει μιὰν ἀλληλογραφία πού εἶχα τελευταία μετὸν κ. Δ. Π. Πετροκόκκινου, τὸν ἀριστο φιλότεχνο και φίλο, τὸν ἴδιο πού ὁ Ψυχάρης τοῦ εἶχε ἀφιερωμένα τὸ βιβλίον του *Οἱ Ψυχάρηδες*, και ἀπὸ τὰ 1904 τὸ μυθιστόρημα *Ζωὴ κι ἀγάπη στή μοναξιά* μετὰ τὰ ὠραία λόγια: «Ἀφιερωμένο τοῦ φίλου μου Δ. Πετροκόκκινου, γιατί τὸν ἀγαπῶ, γιατί γνώρισε τὴν Ἀλήθεια, και γιατί μίλησε μετὴν ἸΔΕΑ».

Μοῦ ἔγραφε λοιπὸν ὁ Δ. Π. Π. ὁτις 4-3-1933:

«Πρὸ χρόνων ὁ Halliday, ἄλλοτε ἑταῖρος τῆς ἐδῶ Ἀγγλικῆς Ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς και τώρα πρύτανης τοῦ King's College, London University, ἐδημοσίεψε μελέτη γιὰ τὰ Κάλαντά μας (Greek Carols) στὸ Journal of Hellenic Studies. Σὲ μιὰ ὑποσημείωση ἀνάφερε τὴν παραλλαγή τοῦ Ἀη Βασίλη πού ἔχει ὁ Passow, σελ. 221: «Βαστᾶ χαλκῶν ποδήματα και σιδερένια μάτια», και ξηγοῦσε τὸ «σιδερένια μάτια» = iron (monstrous) eyes. Τοῦγραφα τότες πὼς τὸ μάτια εἶναι «ἱμάτια», — ἔτσι τουλάχιστον μοῦ φαίνεται ἀπὸ τὴν ὅλη φράση, περιγραφὴ τῆς ντυμασιᾶς του. Ὁ Passow σημειώνει πὼς ἡ παραλλαγή εἶναι τῆς Θεσσαλίας. Μοῦ φαίνεται πὼς τὸ «χαλκῶν ποδήματα» εἶναι μᾶλλον ἔκφραση ποντικῆ. Κάποιος μοῦ λέει πὼς ἀδύνατο νὰ πῆς ρωμαϊ-

κα «χαλκῶν ποδήματα». Δὲν τὸ ξαίρω· οἱ Πόντιοι ἔχουν κάτι περίεργες ἔκφρασεις...»

Σ' αὐτὰ τοῦ ἀπάντησα, στίς 9-3-1933:

«Πάλι ἄργησα νὰπαντήσω στὸ καλό σας γράμμα — ξυπνητήρι και τροχιστήρι μαζί τοῦ μυαλοῦ. Εἴτκανε ὁμως κλειστὴ δυὸ μέρες ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη, και δὲν ἔχω στὸ σπίτι τὸν Passow, και γιὰ κάτι ἄλλο πού ἤθελα νὰ ἐξακριβώσω.

Λοιπὸν, οὔτε μάτια = eyes, οὔτε μάτια = ἱμάτια, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἀν και τὸ μάτιν = ἱμάτιον ὑπάρχει στὰ νεοβυζαντινά. Ὁ Passow ἔχει πολλὰ λανθασμένες γραφές. Καὶ τὸ σωστὸ μοῦ φαίνεται εἶναι:

«Βαστᾶ χαλκῶ[ν] ποδήματα και σιδερένια μάτζα».

Τὸ ποίημα φαίνεται καθαρὰ θεσσαλικὸ (ρουμειώτικο) ἀπὸ τοὺς ἄλλους στίχους. Τὸ χαλκῶ[ν] μπορεῖ νὰ διαβαστῆ και χαλκά, γιατί ὑπάρχει (τὸ ἀναφέρει ὁ Σάβας) και τὸ χαλκός = χαλκοῦς = χάλκινος. Ἡ μάτζα (πρφ. μάτσα) = ματσούκα, κορύνη, ρόπαλο, εἶναι και μεταβυζαντινὴ ἀκόμα. Τὴ λέξη τὴν ἔχουσε στὰ λεξικά τους και ὁ Δουκάγγιος και ὁ Σομαυέρας και ὁ Σμίτ. Καὶ ἀντίστοιχη ἔκφραση εἶναι (βλ. Passow, σ. 384):

«Ἐποικεν σιδηρὸν ραβδὶν και χάλκινα τοαρούχια».

Τὸ χαλκόν, ὅπως τὸ ἄκουσε ὁ Passow και τὸ κακόγραψε χαλκῶν, εἶναι ἐπιθετικὸς προσδιορισμὸς σὰν τὰ «ἔχει πέτρα καρδιά, κεφάλι ντουβάρη, φορεῖ γούνα σαμούρι, εἶναι ἀνθρωπος μάλαμα» κτλ. — Κ' ἔτσι ἔχουμε κι ἄλλα παραδείγματα γιὰ τὰ χαλκός και χάλκινος...»¹

Σ' αὐτὰ ὁ κ. Δ. Π. Π. μοῦ ἀνταπάντησε, στίς 10-3-1933:

«Ἡ ἐρμηνεία πολὺ σωστὴ, ἀν δὲν εἶχε τὸ κείμενο παρακάτω πὼς ἡ πατερίτζα εἶταν χλωρῆ. Ἐπειτα μοῦ φαίνεται πὼς τὰ σιδερένια ἱμάτια συμπληρώνουν τὸ κοστούμακι τοῦ Ἀη-Βασίλη. Ἴσως θὰ πῆτε πὼς τὰ ἱμάτια τὰ φοροῦν, δὲν τὰ βαστοῦν. Ἀλλὰ ὅλο μαζί τὸ ποίημα εἶναι ἀνατολίτικο, δηλ. τῆς Καππαδοκίας, Πόντου κλ. κ' ἔφτασε ὡς τὴ Θεσσαλία, και τὸ βαστᾶ ἴσως εἶναι συνώνυμο τοῦ φορεῖ. Ὁ Passow τὸ πῆρε, καθὼς τὸ σημειώνει ἀπὸ τὸ Fauriel, και αὐτὸς τὸ μεταφράζει, καθὼς

¹ Ὁ ὑπαινυγμὸς γιὰ μιὰ πολὺκροτὴ συζήτηση πού ἔγινε στή τεύχη 115, 117, 139, 142, 143-4, 146, 147 και 149 τῆς «Νέας Ἐστίας», δπου κάθε συζητητῆς ἔμεινε μετὴ γνώμη του κ' οἱ ἀναγνώστες στὸ σκοτάδι, γιατί τὸ περιοδικὸ ἐκείνο οὔτε ἀνακαφαλαίωση ἔκαμε οὔτε συμπέρασμα κανένα ἔβγαλε.

εἶδα σήμερα, vêtements de fer. Στὴ Θεσσαλία τονίζουσι τὸ ν, καθὼς μᾶς ἔλεγε μιὰ φορά στὸν Ὅμιλο ὁ Λορεντζάτος, μὲ παράδειγμα: «ἔφαγα λαγόνν». Ὡστε, πάει καὶ τὸ χαλκόν, δηλ. ἀπὸ χαλκόν.»

Καὶ ἐγὼ σ' αὐτὰ προσθέτω:

Μάλιστα ὁ Fauriel, πού τὸ πρωτοτύπωσε (1825, τόμ. Β', σελ. 248), μεταφράζει ὅλο τὸ στίχο: «Il porte des souliers de bronze, un vêtement de fer». Ἀπὸ ἐκεῖ τὸ πήρε καὶ ὁ Ἰταλὸς Ν. Θωμαζαῖος στὴ συλλογὴ του (σελ. 265), καὶ μεταφράζει καὶ αὐτός: «Porta scarpe di bronzo, e ferree vesti» (ὅπου πάλι χαλκός = bronzo, bronze = χαλκός). Ποιὸς ξέρει ὅμως ἂν ὁ πρῶτος κακόγραφε φωνητικὰ matja μὲ ἰώτ (j), ἀντὶ νὰ γράψῃ σωστὰ μὲ z τὴ λέξη matza = μάτζα (πρφ. μὲ τὴν τότε γραφὴ μας: μάτσα), ἢ καὶ μὲ s, δηλαδὴ matsa (Tsar καὶ Tsar γράφουσι ἀδιάφορα οἱ Γάλλοι), καὶ τὸν ἀκολουθήσανε οἱ ἄλλοι, καὶ ξένοι δυστυχῶς, πρῶτοι ἐκδότες!

Ἐπειτα, ὁ Ἀϊ-Βασίλης μας πάντα κάτι βαστάει: ἄλλο «εἰκόνα καὶ χαρτί», ἄλλο «λιθάνι καὶ κερί, χαρτί καὶ καλαμάρι» κ' ἔχει πάντα «ραβδί» καὶ ὅσο «κι ἂν τὸ ραβδί εἶτανε ξερό, χλωρὰ βλαστάρια ἐπέτα». Ἐδῶ τὸ ραβδί πού βαστάει, δὲν εἶναι μόνο ξερό, εἶναι καὶ σιδερένιο (σιδερένια μάτζα) μαζί μὲ τὰ χαλκὰ ποδήματα, πού ἐπίσης τὰ βαστάει, ἀνάλογα μὲ τὴν ἔκφραση τοῦ ἄλλου τραγουδιοῦ «σιδηρόν ραβδὸν καὶ χάλκινα τσαρούγια».

Καὶ τὸ σπουδαιότερο: τὰ porter καὶ portare σημαίνουνε καὶ βαστῶ καὶ φορῶ, μαζί μὲ πολλὰ καὶ διάφορα ἄλλες σημασίες τους. Σ' ἐμᾶς ὅμως τὰ βαστῶ καὶ φορῶ δὲν εἶναι συνώνυμα: δὲν τὰ ἔχει ὡς συνώνυμα οὔτε ὁ κ. Π. Βλαστός στὸ Λεξικό¹ του. Ἄν, ἔξω ἀπὸ τὸ στίχο:

«δύναμην εἶχε σὰ θεοῖο, δράκου καρδιὰν ἐφόρει» τοῦ Ἐρωτόκριτου (B, 1449), ὅπου ὑπάρχει μεταφορικά, ἔχει κανεὶς καμιὰ βάσιμη μαρτυρία τυπωμένη πῶς βαστῶ = φορῶ, ἄς μᾶς τὴ στείλῃ. Πρέπει ὅμως νὰ μὴν εἶναι μεταφρασμένη ἀπὸ τὰ ξενικά (ἔστω καὶ τοῦ Fauriel) porter = φορῶ, γιατί ἄλλιως θὰ φτάσουμε στὸ ἀνέκδοτο τοῦ παλαιοῦ βασιλεῖα τῆς Σκωτίας πού ἔβγαλε διαταγὴ στοὺς ὑπηκόους του νὰ φοροῦνε βρακιά (to bear = to wear, breeches), καὶ αὐτοὶ ἐξηγγήσανε, γιατί ἔτσι τοὺς σύφερνε, τὸ to bear = to carry = νὰ

βαστοῦνε, νὰ κουβαλοῦνε κ' ἔτσι κρεμάσανε καθέννας ἀπὸ ἓνα κουκλίστικο βρακάκι στὴ ράβδα = μάτσα του.

4.

Τὸ «κάτι ἄλλο», πού λέγω παραπάνω πῶς ἤθελα νὰ ἐξακριβώσω ἀπὸ τὸν Passow, εἶναι κάποιοι στίχοι τοῦ Δ' Ἀννούτσου στὴν περίφημη τραγωδία του, τὴ Φραγκίσκ' ἀπὸ τὸ Ρίμινι, στίχοι παρμένοι ἀπὸ δικὰ μας δημοτικὰ τραγοῦδια.

Στὴν Ε' σκηνῇ τοῦ Α' μέρους, ἡ Φραγκίσκα, γεμάτη ἀγωνία πού ἔρχονται νὰ τὴν πάρουνε ἀπὸ τοὺς δικούς της γιὰ νὰ τὴν ὀδηγήσουνε στὸν ἀντρα πού δὲν ξέρει, ρωτᾷ τὴ σκλάβα της τὴν Κυπριώτισσα μὲ λόγια πού τὰ μεταφράζω πρόχειρα, μὲ τὴν ἀρχικὴ τους στιχοιργία, ὅπου οἱ ἐντεκασύλλαβοι κόβονται ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἀπὸ ἑπτασύλλαβους, καὶ βάζοντας, ὅσο χωρεῖ, τὴ φράση καὶ τὴ λέξη τοῦ δημοτικοῦ μας τραγουδιοῦ, ὅπως εἶναι καὶ στὸ ἰταλικὸ δραματικὸ ποίημα:

Ὁ Σμαράγδη,

ποιὸς εἶτανε, σ' ἐκεῖνο τὸ τραγοῦδι τῆς φυλῆς σου, πού τᾶλογο καλίγωνε ἔξω μὲ τὸ φεγγάρι; Ἡ μάννα τοῦ εἶπε: «Γιέ μου, στὸ δρόμο σου, νὰ ζῆς, μὴν πάρῃς ἀδέρφια μ' ἀδερφάδες, μηδὲ ταίρια πού νάγαπιοῦνται μ' ἔρωτα, μὴν πάρῃς.»

Καὶ τῆς ἀπάντησε ὁ ἄπνοος:

«Ἄν εὔρω τρεῖς, παίρνω τοὺς δυό, κι ἂν εὔρω δυό, τὸν ἓναν· κι ἂν εὔρω ἓνα μονάχο, κι αὐτὸν ἐγὼ τὸν παίρνω.»

Σὰν τί ὄνομα στὸν τόπο σου εἶχ' ἐκεῖνος;

Καὶ παρακᾶτω, πού λέγει στὴ σκλάβα πῶς θὰ τὴν πάρῃ στὸ Ρίμινι:

Θὰ εἶσαι μαζί μου ἐκεῖ καὶ θάχουμ' ἓνα παραθύρι νὰ βλέπῃ στάκρογιαλί... καὶ θὰ μπορῆς νᾶσαι στὸ παραθύρι, τίς φοῦστες νὰ θωρῆς, τὰ μπεργαντίνια, νὰ τραγουδᾷς: «Φούστα μου μαρμαπαρέσιχη, σὲ τί λιμάνι πᾶς νὰ μπῆς, σὲ τί γιὰ λό νάράξῃς; — Στὴν Κύπρο θέλω νᾶμπω, στὴ Λεμεσό νάράξω, νὰ βγάλω ναῦτες γιὰ φιλι καὶ κόμιδες γιὰ πόθο!»...

Στὴν Γ' σκηνῇ τοῦ Γ' μέρους ξαναλέγει ἡ Φραγκίσκα στὴ σκλάβα της τὴν Κυπριώτισσα:

A Cipro voglio entrare,
a Limisso ancorare,
e sbarcar marinai per bacio e còmiti
per amore! —

¹ Πέτρου Βλαστοῦ, Συνώνυμα καὶ Συγγενικά, Ἀθήνα 1931.

ὅπου ὁ τελευταῖος στίχος μπορεῖ νὰ πάρῃ στὰ νεοελληνικά μας τὴν παραλλαγή:

νὰ βγάλω ναῦτες γιὰ φιλι καὶ ναύκληρους
γι' ἀγάπη! —

γιατὶ κόμης ἢ κόμιδος (ἰταλικά: còmite ἢ còmito) στὰ μεσαιωνικά τὰ καράβια, ἀκόμα καὶ στὰ πειρατικά, ὅπως ἡ «μπαρμπαρέσικη φούστα», εἶτανε ὑπαξιωματικός, ποὺ ἀντιστοιχοῦσε πρὸς τὸν προφρέα ἢ προφράτη τοῦ ἀρχαίου ναυτικοῦ, δηλ. ὁ σημερινὸς ναύκληρος ἢ λοστρόμος. (Ἡ λέξη ναύκληρος εἶναι τώρα κοινὴ καὶ στὸ πολεμικὸ καὶ στὸ ἐμπορικὸ μας ναυτικὸ, — κι ἄς τὴν παραλείπη ὁ κ. Π. Βλαστός ἀπὸ τὸ Λεξικὸ του, βάζοντας μόνο τὸ ξενικὸ λοστρόμος. Τὴν ἔχουνε καὶ τὰ δημοτικά μας τραγούδια: βλ. Faugier, Β' σελ. 396-97, καὶ Passow, σελ. 274-75), π. χ:

Τότε ὁ ναύκληρος τὴ διπλοχαιρετάει...
ὁ ναύκληρος μὲ τὸν καραβοκύρη, κ.τ.λ.

Ὅσο γιὰ τὰ δυὸ τραγούδια ποὺ τόσο τεχνικά ὁ Ἰταλὸς ποιητὴς ἔχει πλέξει μέσα στὴν τραγωδία του, τὸ ἓνα εἶναι τὸ πολὺ γνωστὸ:

Ὁ Χάρος ἐκαλίγωνεν ὄξω στὸ φεγγαράκι,
κ' ἡ μάννα του τονὲ ρωτᾷ, κ' ἡ μάννα του τοῦ λέγει...
κατὰ τὴν παραλλαγή «se tre ne trovo, tre prendo = ἄν εὔρω τρεῖς, παίρνω τοὺς τρεῖς»
στὴν ἐρμηνεία τοῦ Θωμάζαίου (Canti popolari, III, 293) καὶ τὸ ἄλλο ἓνα σπάνιο ἐπτανησιακὸ, ποὺ τοῦ ἔχει ἀποθησαυρίσει ὁ Passow (σελ. 444, ἀριθ. 494) μιὰ παραλλαγή, ὡς ἑξῆς:

Η ΑΡΧΟΝΤΙΣΣΑ.

Ἄρχος μὲ τὴν ἀρχόντισσα χρυσὴ σκάλ' ἀνεβαίνει,
κάθε σκαλί τὴνὲ φιλεῖ καὶ κάθε δυὸ τῆς λέγει
δέσε τὰ περιστέφια σου, μὴν ἔρθουν στὴν αὐλή μου,
παίρνουν τὸ ρύζι, τρῶνε το, λαθύρι τὸ τσιμπᾶνε,
παίρνουν καὶ μὲ τὰ πόδια τους τὸ χῶμ' ἀπ' τὴν αὐλή
[μου.
Κ' ἐγὼ τὸ χῶμα θέλω το, κάμαρα γιὰ νὰ στήσω,
γιὰ νάνεβαίνω νὰ θωρῶ φοῦστες καὶ μπεργαντίνα.
— Φούστα μου μπαρμπαρέσικη σιδεραματωμένη,
σὰν τί λιμάνι θὲ νάμπῃς, σὰν τί γιαλὸ θάρᾶξῃς;
— Στὴν Κίμωνο θέλω νὰ μπῶ, στὴν Κύπρο θὲ νάρᾶ-
[ξω,
νὰ βγάλω ναῦτες γιὰ φιλι καὶ κόμιδες γιὰ πόθο.

Μήπως ὑπάρχει καὶ ἄλλη παραλλαγή, μὲ ἄλλα λιμάνια, στὸν προτελευταῖο στίχο;

Ν. Π.

[Ἐποιοῦν ἄλλα.]

ΞΕΝΗ ΛΥΡΑ.

ΕΛΕΓΕΙΑ.

(Τραγούδι τοῦ Louis Gallet, τονισμένο ἀπὸ τὸ μουσουργὸ J. B. Massenet σὲ δακτυλικὸ ρυθμό.)

ὦ πρωτινὴ μου εὐωδιά,
ὦ ἀνθοδροσιά,
ἔχετε σβῆσει γιὰ πάντα!
βλέπω τὰ οὐράνια κλειστά,
δὲν κελαῖδει
πιὰ τὸ πουλι στὸ κλαρί!...
Ἄρπαξε τᾶνθη ἀπὸ μένα
κ' ἔφυγε αὐτὸς ποὺ ἀγαποῦσα τρελά!
Ἄδικα ἡ ἀνοιξὴ τώρα γυρνᾷ
λείπει μ' αὐτὸν μακριὰ
τοῦ ἡλίου τὸ φῶς...
Πάει ὁ καλὸς μας καιρὸς!...
Τώρα ἡ καρδιά σκοτεινὴ, παγωμένη,—
καὶ μαραμμένα
τᾶνθη γιὰ μένα!

Μάρτης τοῦ 1926.

Ν. Π.